UDK 338.48:719:331.5

MADANIY MEROS OBYEKTLARI ASOSIDA TURISTIK MARSHRUTLARNI DIVERSIFIKATSIYA QILISH ORQALI HUDUDIY IQTISODIY FAOLLIK VA AHOLI BANDLIGINI OSHIRISH

Ibodillayev Habibulla Abdullayevich
Qarshi davlat unuversiteti mustaqil izlanuvchisi
Ibodullayevxabibullo25@gmail.com
Science ID: MQD-07260063
https://orcid.ogr/0009-0008-5306-117X
https://doi.org/10.5281/zenodo.23660585

Annotatsiya. Mazkur maqolada madaniy meros obyektlari asosida turistik marshrutlarni diversifikatsiya qilishning hududiy iqtisodiy faollik va aholi bandligini oshirishdagi ahamiyati tadqiq etilgan. Madaniy meros obyektlarini alohida turistik maskan sifatida emas, balki o‘zaro bog‘langan turistik marshrutlar tarkibida rivojlantirishning iqtisodiy samarasi asoslangan. Tadqiqotda tematik, hududlararo, halqa va kombinatsiyalashgan turistik marshrutlarning hududiy rivojlanishdagi imkoniyatlari tahlil qilingan. Shuningdek, turistik marshrutlarga gidlik, transport, umumiy ovqatlanish, joylashtirish, hunarmandchilik va savdo xizmatlarini integratsiya qilish orqali mahalliy tadbirkorlikni rivojlantirish hamda qo‘shimcha ish o‘rinlarini yaratish mexanizmlari yoritilgan. O‘zbekiston turizm sohasining amaldagi statistik ko‘rsatkichlari va turizmni diversifikatsiya qilishga qaratilgan davlat siyosati asosida ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijasida “madaniy meros – turistik marshrut – mahalliy xizmatlar – tadbirkorlik – bandlik” modeli taklif etilgan.
Kalit so‘zlar: madaniy meros, turistik marshrut, diversifikatsiya, turizm, hududiy iqtisodiyot, aholi bandligi, mahalliy tadbirkorlik, turistik xizmatlar.

Аннотация. В статье исследуется значение диверсификации туристских маршрутов на основе объектов культурного наследия в повышении региональной экономической активности и занятости населения. Обосновывается необходимость развития объектов культурного наследия не только как отдельных туристских достопримечательностей, но и как взаимосвязанных элементов комплексных туристских маршрутов. Анализируются возможности тематических, межрегиональных, кольцевых и комбинированных маршрутов в региональном развитии. Особое внимание уделяется интеграции услуг экскурсоводов, транспорта, общественного питания, размещения, ремесленничества и торговли в туристские маршруты. На основе официальных статистических данных и действующих государственных мер по диверсификации туризма разработаны научно-практические предложения по расширению местного предпринимательства и созданию дополнительных возможностей занятости населения.
Ключевые слова: культурное наследие, туристский маршрут, диверсификация, туризм, региональная экономика, занятость населения, местное предпринимательство, туристские услуги.

Abstract. This article examines the role of diversifying tourism routes based on cultural heritage sites in increasing regional economic activity and employment. The study emphasizes the importance of developing cultural heritage sites not only as individual tourist attractions but also as interconnected

elements of comprehensive tourism routes. The potential of thematic, interregional, circular, and combined tourism routes for regional development is analyzed. Particular attention is paid to integrating guiding, transportation, catering, accommodation, handicraft, and trade services into tourism routes. Based on official statistical data and current government measures aimed at diversifying tourism, the study develops practical proposals for strengthening local entrepreneurship and creating additional employment opportunities. The article proposes a "cultural heritage – tourism route – local services – entrepreneurship – employment" model.

Keywords: cultural heritage, tourism route, diversification, tourism, regional economy, employment, local entrepreneurship, tourism services.

KIRISH. Bugungi kunda turizm jahon iqtisodiyotining muhim tarmoqlaridan biri sifatida hududiy rivojlanish, xizmatlar bozorining kengayishi va aholi bandligini ta'minlashda muhim o'rin egallamoqda. Ayniqsa, tarixiy-madaniy resurslarga ega hududlarda turizmni rivojlantirish orqali mavjud madaniy meros obyektlaridan iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan samarali foydalanish imkoniyatlari kengaymoqda.

Madaniy meros obyektlari tarixiy xotira va milliy o'zlikning muhim tarkibiy qismi bo'lish bilan birga, turistik talabni shakllantiruvchi asosiy resurslardan biridir. D.Timothy va S.Boyd madaniy meros turizmini meros obyektlarini muhofaza qilish, boshqarish, talqin qilish va ulardan turizm maqsadlarida foydalanish masalalari bilan bog'liq kompleks faoliyat sifatida izohlaydi.[1]

G.Richardsning tadqiqotlarida esa zamonaviy madaniy turizm faqat moddiy meros obyektlari bilan chegaralanmasligi, balki nomoddiy meros, gastronomiya, ijodiy faoliyat va mahalliy turmush tarzini ham qamrab olishi ta'kidlangan.[2]

Shu nuqtayi nazardan, madaniy meros obyektlarini alohida turistik maskan sifatida taklif qilishdan ko'ra, ularni bir-biri bilan bog'langan turistik marshrutlarga birlashtirish hududning turistik salohiyatidan kompleks foydalanish imkonini beradi.

O'zbekistonda turizm sohasining iqtisodiy ahamiyati ham izchil ortib bormoqda. Milliy statistika qo'mitasining rasmiy ma'lumotlariga ko'ra, turizm tarmoqlarida yuridik shaxslarda band bo'lganlar soni 2019-yildagi 231 431 kishidan 2024-yilda 249 764 kishiga yetgan.[3]

Shuningdek, 2025-yilda O'zbekistonga turistik maqsadlarda 11,7 mln nafar chet el fuqarosi tashrif buyurgan bo'lib, bu 2024-yilga nisbatan 46,8 foizga ko'pdir.[4]

Mazkur ko'rsatkichlar mamlakatda turistik talabning kengayib borayotganini ko'rsatadi. Shu sharoitda turistik oqimlarni faqat an'anaviy turistik markazlarda jamlab qolmasdan, madaniy meros obyektlari mavjud bo'lgan boshqa hududlarga yo'naltirish muhim ilmiy-amaliy vazifa hisoblanadi.

ADABIYOTLAR SHARHI. Madaniy meros va turizm o'rtasidagi munosabatlar xalqaro ilmiy adabiyotlarda keng tadqiq etilgan. Timothy va Boyd madaniy meros turizmining asosiy yo'nalishlari sifatida meros obyektlarini muhofaza qilish, boshqarish, talqin qilish va turistlarga taqdim etishni ko'rsatadi.[1]

Richards madaniy turizm rivojlanishida turistik iste'molning diversifikatsiyasi, nomoddiy meros, gastronomiya va ijodiy turizmning ahamiyati ortib borayotganini qayd etadi.[2]

Turistik marshrutlarning hududiy iqtisodiy ta'siri bo'yicha 2026-yilda *Tourism Management* jurnalida e'lon qilingan tadqiqotda Norvegiyadagi 18 ta manzarali turistik marshrut o'rganilgan. Tadqiqot natijasida turistik marshrutlardagi yangi obyektlarning ochilishi munitsipalitetlarda bandlik tarkibining mehmondo'stlik sohasi tomon siljishiga olib kelgani aniqlangan. Shu bilan birga, umumiy ishsizlik darajasida sezilarli pasayish kuzatilmagan.[5] Mazkur ilmiy natija turistik marshrutlarning bandlikka ta'siri murakkab jarayon ekanligini ko'rsatadi. Ya'ni, marshrut yaratishning o'zi yetarli emas, balki mahalliy aholining ushbu marshrut doirasidagi iqtisodiy faoliyatga real jalb qilinishi ham zarur.

O‘zbekiston sharoitida turizmni rivojlantirishning huquqiy asoslari “Turizm to‘g‘risida”gi Qonun bilan belgilanadi. Mazkur Qonun O‘RQ-549-son bilan 2019-yil 18-iyulda qabul qilingan.[6] Madaniy meros obyektlaridan foydalanishning huquqiy asoslari esa “Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish to‘g‘risida”gi Qonun bilan tartibga solinadi.[7]

2025-yil 19-noyabrdagi PQ-348-son Prezident qarorida turizm turlarini diversifikatsiya qilish, yangi turizm yo‘nalishlarini ishlab chiqish, turistik infratuzilmani rivojlantirish, tadbirkorlik faolligini oshirish va turistik obyektlarni davlat-xususiy sheriklik asosida boshqarish kabi vazifalar belgilangan.[8] Demak, mavjud ilmiy va normativ manbalar madaniy meros obyektlari asosida turistik marshrutlarni diversifikatsiya qilish masalasining iqtisodiy va ijtimoiy ahamiyatini asoslash imkonini beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI. Tadqiqotda tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, statistik tahlil, mantiqiy umumlashtirish va hududiy tahlil usullaridan foydalanildi.

Tadqiqot obyekti - madaniy meros obyektlari asosida shakllantiriladigan turistik marshrutlar.

Tadqiqot predmeti - turistik marshrutlarni diversifikatsiya qilishning hududiy iqtisodiy faollik va aholi bandligiga ta’sir mexanizmlari.

Tadqiqotning axborot bazasini O‘zbekiston Respublikasi qonunchilik hujjatlari, Milliy statistika qo‘mitasining rasmiy statistik ma’lumotlari hamda xalqaro ilmiy adabiyotlar tashkil etdi.

Tadqiqotning asosiy mantiqiy modeli quyidagicha shakllantirildi:

Madaniy meros obyektlari → turistik marshrut → turistlar oqimi → turistik xizmatlarga talab → mahalliy tadbirkorlik → bandlik → hududiy iqtisodiy faollik.

Ushbu model madaniy meros obyektlarining turistik resursdan iqtisodiy qiymat yaratish vositasiga aylanish jarayonini ifodalaydi.

ASOSIY QISM. Madaniy meros obyektlarini turistik marshrutlarga integratsiya qilish

Madaniy meros obyektlarining turistik salohiyatidan foydalanishda ularni yagona turistik mahsulot tarkibida ko‘rsatish muhim ahamiyatga ega. Bunda obyektlarning tarixiy, geografik, me’moriy va madaniy xususiyatlari o‘zaro bog‘lanadi.

Turistik marshrutlarni quyidagi shakllarda tashkil etish mumkin:

Tematik marshrutlar - muayyan tarixiy davr, shaxs, voqea yoki madaniy hodisaga oid obyektlarni birlashtiradi.

Hududlararo marshrutlar - bir nechta tuman, shahar yoki viloyat hududidagi obyektlarni yagona turistik yo‘nalishga birlashtiradi.

Halqa marshrutlar - turistning boshlang‘ich va yakuniy manzili bir hududda bo‘lib, yo‘l davomida bir nechta turistik obyektlarga tashrif buyuriladi.

Kombinatsiyalashgan marshrutlar - madaniy meros obyektlarini gastronomiya, hunarmandchilik, ekologik turizm, ziyorat turizmi yoki boshqa turizm yo‘nalishlari bilan birlashtiradi.

Mazkur shakllar ichida kombinatsiyalashgan marshrutlar alohida ahamiyatga ega. Chunki turist bir vaqtning o‘zida tarixiy obyekt, mahalliy hunarmandchilik ustaxonasi, milliy taomlar maskani va mehmon uyidan foydalanishi mumkin.

Turistik marshrutlarning hududiy iqtisodiy faollikka ta’siri

Turistik marshrutlarning iqtisodiy samarasi turistlar soni bilangina belgilanmaydi. Turistning hududda qolish muddati, xarajatlarining hajmi va ushbu xarajatlarning mahalliy iqtisodiyotda qolish darajasi ham muhim hisoblanadi.

Masalan, turist tarixiy obidaga tashrif buyurganida gid xizmatidan foydalanadi, transport xizmatiga murojaat qiladi, ovqatlanadi, suvenir sotib oladi va joylashtirish xizmatidan foydalanishi mumkin. Shu tariqa bitta turistning xarajati iqtisodiyotning bir nechta subyektlari o‘rtasida taqsimlanadi.

O‘zbekiston turizm tarmoqlarida bandlikning 2024-yilda 249 764 kishiga yetgani turizmning mehnat talab qiluvchi soha sifatidagi ahamiyatini ko‘rsatadi.[3] Shu sababli turistik marshrutlarni shakllantirishda faqat obyektlarni bog‘lash emas, balki ushbu marshrutga xizmat ko‘rsatuvchi mahalliy iqtisodiy subyektlarni ham jalb etish lozim.

Mahalliy tadbirkorlikni turistik marshrutlarga jalb qilish

Turistik marshrutning hududiy iqtisodiy samarasi mahalliy tadbirkorlik bilan chambarchas bog‘liq.

Mahalliy aholini turistik xizmatlar qiymat zanjiriga quyidagi yo‘nalishlar orqali jalb qilish mumkin:

- gidlik va ekskursiya xizmatlari;
- oilaviy mehmon uylari;
- umumiy ovqatlanish xizmatlari;
- milliy hunarmandchilik;
- suvenir ishlab chiqarish;
- transport xizmatlari;
- mahalliy savdo;
- raqamli turizm xizmatlari.

Bunday faoliyat turlari yangi doimiy va mavsumiy ish o‘rinlarini yaratish bilan birga, o‘zini o‘zi band qilish imkoniyatlarini ham kengaytiradi.

PQ-348-son qarorda turizm sohasida tadbirkorlik faolligini oshirish, investorlarni jalb qilish, turistik obyektlarni davlat-xususiy sheriklik asosida samarali boshqarish va sohani bosqichma-bosqich raqamlashtirish vazifalari belgilangan.[8]

Bu esa turistik marshrutlarni mahalliy tadbirkorlikni rivojlantirish bilan bog‘lash uchun huquqiy va institutsional asos mavjudligini ko‘rsatadi.

Turistik marshrutlarni diversifikatsiya qilishning bandlik mexanizmi

Madaniy meros obyektlari asosida turistik marshrutlarni diversifikatsiya qilishning bandlik mexanizmini quyidagi bosqichlarda ifodalash mumkin.

Birinchi bosqich - madaniy resurslarni aniqlash.

Hududdagi tarixiy, arxeologik, me’moriy va boshqa madaniy meros obyektlari aniqlanadi.

Ikkinchi bosqich - obyektlarni guruhlash.

Obyektlar tarixiy, geografik yoki tematik umumiyligiga ko‘ra guruhlanadi.

Uchinchi bosqich - turistik marshrutni shakllantirish.

Bir nechta obyekt yagona turistik yo‘nalishga birlashtiriladi.

To‘rtinchi bosqich - mahalliy xizmatlarni integratsiya qilish.

Marshrutga gidlar, hunarmandlar, ovqatlanish, transport, joylashtirish va savdo xizmatlari jalb etiladi.

Beshinchi bosqich - turistlarning hududda qolish muddatini uzaytirish.

Turistik xizmatlar xilma-xilligi turistlarning hududda ko‘proq vaqt qolishiga sharoit yaratadi.

Oltinchi bosqich - mahalliy iqtisodiy faollikni oshirish.

Turistlar tomonidan sarflangan mablag‘lar mahalliy tadbirkorlarning daromadiga aylanadi.

Yettinchi bosqich - bandlikni kengaytirish.

Xizmatlarga talabning oshishi yangi ish o‘rinlari va o‘zini o‘zi band qilish imkoniyatlarini shakllantiradi.

Turistik marshrutlarni diversifikatsiya qilish yo‘nalishlari

Yo‘nalish	Asosiy mexanizm	Kutiladigan natija
Tematik marshrutlar	Bir mavzuga oid obyektlarni birlashtirish	Turistik qiziqishning ortishi
Hududlararo marshrutlar	Bir nechta hududni bog‘lash	Turistik oqimlarning hududiy taqsimlanishi
Hunarmandchilik marshrutlari	Ustaxonalarni marshrutga kiritish	Mahalliy tadbirkorlikning rivojlanishi
Gastronomik marshrutlar	Milliy taomlarni turizmga integratsiya qilish	Qo‘shimcha daromad manbalari
Ziyorat marshrutlari	Diniy va tarixiy obyektlarni birlashtirish	Turistik mahsulot xilma-xilligi
Raqamli marshrutlar	Elektron xarita va raqamli gidlar	Turistlar uchun qulaylik
Oilaviy turizm marshrutlari	Mehmon uylari va mahalliy xizmatlarni jalb qilish	Oilaviy bandlikning kengayishi

Raqamlashtirish va turistik marshrutlarni boshqarish

Zamonaviy turizmda raqamli texnologiyalar turistik marshrutlarni rejalashtirish va boshqarishning muhim vositasiga aylanmoqda. PQ-348-son qarorda Milliy turizm yagona platformasi va uning mobil ilovasi orqali sayohat yo‘nalishini tuzish, eng maqbul yo‘nalish va transport turini tanlash hamda chiptalarni onlayn band qilish imkoniyatlarini yaratish nazarda tutilgan.[8] Bu imkoniyatlar madaniy meros obyektlari asosida ishlab chiqilgan yangi marshrutlarni turistlarga tezkor yetkazish va ularning turistik xizmatlardan foydalanishini yengillashtirishga xizmat qiladi.

Raqamlashtirish natijasida turistik marshrutlar to‘g‘risidagi axborotni elektron xaritalar, mobil ilovalar, QR-kodlar, virtual gidlar va boshqa raqamli vositalar orqali taqdim etish mumkin.

NATIJALAR VA MUHOKAMA. Tadqiqot natijasida madaniy meros obyektlari asosida turistik marshrutlarni diversifikatsiya qilishning hududiy iqtisodiy faollikka ta’siri bir nechta yo‘nalishda namoyon bo‘lishi aniqlandi.

Birinchidan, yangi obyektlarni marshrutlarga kiritish turistlar uchun tanlov imkoniyatini kengaytiradi.

Ikkinchidan, xizmatlar tarkibining kengayishi turistlarning hududda qolish muddatini uzaytirishga yordam beradi.

Uchinchidan, turistik xarajatlarning gidlik, transport, ovqatlanish, joylashtirish, savdo va hunarmandchilik kabi yo‘nalishlar bo‘yicha taqsimlanishi mahalliy iqtisodiy faollikni oshiradi.

To‘rtinchidan, mahalliy aholining turistik xizmatlar ko‘rsatishga jalb qilinishi yangi bandlik va daromad manbalarini yaratadi.

Beshinchidan, hududlararo marshrutlar turistik oqimlarni faqat mashhur turistik markazlarda jamlanib qolishining oldini olishga yordam beradi.

Biroq turistik marshrutlarning bandlikka ta’sirini haddan tashqari optimistik baholash ham to‘g‘ri emas. 2026-yilda Norvegiyaning 18 ta manzarali turistik marshruti bo‘yicha o‘tkazilgan empirik tadqiqotda marshrutlar mehmondo‘stlik sohasidagi bandlik tarkibini o‘zgartirgani, ammo umumiy ishsizlik darajasiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmagani aniqlangan.[5] Bu holat O‘zbekiston uchun ham muhim metodologik xulosa beradi: turistik marshrutlarning samaradorligini faqat yaratilgan ish o‘rinlari soni bilan emas, balki ishlarning barqarorligi, ish haqi, mahalliy daromadlar va aholining turizm qiymat zanjiridagi ishtiroki orqali baholash lozim.

2025-yilda O‘zbekistonga 11,7 mln nafar xorijiy fuqaroning turistik maqsadda tashrif buyurgani esa turistik talabning kengayib borayotganini ko‘rsatadi.[4] Demak, kelgusida turistik oqimning bir qismini yangi hududlar va yangi madaniy meros obyektlariga yo‘naltirish orqali hududiy iqtisodiy faollikni oshirish uchun muhim imkoniyatlar mavjud.

ILMIY-AMALIY TAKLIFLAR. Tadqiqot natijalariga asoslanib, quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

Birinchidan, hududlardagi madaniy meros obyektlarining turistik salohiyatini inventarizatsiya qilish va ularning elektron ma'lumotlar bazasini shakllantirish zarur.

Ikkinchidan, madaniy meros obyektlarini tarixiy va geografik yaqinligidan kelib chiqib, tematik, halqa va hududlararo turistik marshrutlarga birlashtirish lozim.

Uchinchidan, turistik marshrutlarga faqat madaniy meros obyektlarini emas, balki mahalliy hunarmandchilik ustaxonalari, oilaviy mehmon uylari, gastronomik maskanlar va savdo obyektlarini ham kiritish maqsadga muvofiq.

To'rtinchidan, mahalliy aholi uchun gidlik, mehmondo'stlik, gastronomiya, hunarmandchilik va raqamli xizmatlar bo'yicha qisqa muddatli kasbiy tayyorgarlik dasturlarini tashkil etish lozim.

Beshinchidan, turistik marshrutlarni rivojlantirishda davlat-xususiy sheriklik mexanizmlaridan foydalanish orqali xususiy investitsiyalarni jalb qilish zarur.

Oltinchidan, marshrutlarning iqtisodiy samaradorligini turistlar soni bilan cheklamasdan, quyidagi ko'rsatkichlar asosida baholash maqsadga muvofiq:

- turistning hududda qolish muddati;
- bir turistning o'rtacha xarajati;
- mahalliy xizmatlardan foydalanish ulushi;
- yaratilgan yangi ish o'rinlari;
- mahalliy tadbirkorlar soni;
- mahalliy aholi daromadlarining o'sishi.

"madaniy meros – turistik marshrut – mahalliy xizmatlar – tadbirkorlik – bandlik" modeli

Tadqiqotning asosiy ilmiy taklifi sifatida quyidagi modelni taklif etish mumkin:

1. Madaniy meros resurslari

↓ 2. Turistik marshrutni shakllantirish ↓ 3. Turistik xizmatlarni integratsiya qilish ↓ 4. Mahalliy tadbirkorlikni jalb qilish ↓ 5. Turistlar xarajatlarini hudud iqtisodiyotida saqlab qolish ↓ 6. Yangi ish o'rinlarini yaratish ↓ 7. Hududiy iqtisodiy faollik va aholi daromadlarini oshirish

Mazkur modelning muhim jihati shundaki, madaniy meros obyektlari faqat tashrif buyuriladigan tarixiy maskan sifatida emas, balki mahalliy iqtisodiy qiymat yaratishning boshlang'ich nuqtasi sifatida qaraladi.

XULOSA. Madaniy meros obyektlari asosida turistik marshrutlarni diversifikatsiya qilish hududiy iqtisodiy faollikni oshirish va aholi bandligini kengaytirishning istiqbolli yo'nalishlaridan biridir.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, madaniy meros obyektlarini alohida turistik maskan sifatida rivojlantirishdan ko'ra, ularni tematik, hududlararo, halqa va kombinatsiyalashgan marshrutlarga birlashtirish turistlarga kompleks turistik mahsulot taklif etish imkonini beradi. O'zbekistonda turizm tarmoqlaridagi bandlik 2024-yilda 249 764 kishiga yetgani turizmning mehnat bozoridagi ahamiyatini ko'rsatadi.[3] 2025-yilda esa turistik maqsadlarda mamlakatga 11,7 mln nafar chet el fuqarosi tashrif buyurgan.[4]

Mazkur ko'rsatkichlar turizm bozorining kengayib borayotganini va yangi turistik mahsulotlarni shakllantirish uchun talab mavjudligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, xalqaro empirik tadqiqotlar turistik marshrutlarning o'zi avtomatik ravishda umumiy bandlik muammosini hal qilmasligini ko'rsatadi.[5] Shu sababli marshrutlarni tashkil etishda mahalliy aholining turizm qiymat zanjiridagi ishtirokini ta'minlash asosiy shartlardan biri bo'lishi kerak.

Tadqiqot asosida taklif etilgan **“madaniy meros – turistik marshrut – mahalliy xizmatlar – tadbirkorlik – bandlik” modeli** madaniy meros obyektlarining iqtisodiy salohiyatini hududiy rivojlanish va bandlik siyosati bilan bog‘lash imkonini beradi. Umuman olganda, turistik marshrutlarni diversifikatsiya qilish orqali turistlar oqimini hududlar bo‘yicha yanada muvozanatli taqsimlash, mahalliy xizmatlar bozorini kengaytirish, tadbirkorlik faoliyatini rag‘batlantirish va aholi uchun yangi bandlik imkoniyatlarini yaratish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Timothy D. J., Boyd S. W. *Heritage Tourism*. Harlow: Prentice Hall, 2003. – 327 p.
2. Richards G. Cultural tourism: A review of recent research and trends // *Journal of Hospitality and Tourism Management*. – 2018. – Vol. 36. – P. 12–21. DOI: 10.1016/j.jhtm.2018.03.005.
3. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. *Turizm tarmoqlaridagi bandlik (yuridik shaxslardagi ishlovchilar soni) – jami*. SIAT, 2024.
4. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. *2025-yilda O‘zbekistonga 11,7 million nafar turist kelgan*. 16.01.2026.
5. Nicolajsen H., Geys B. Scenic tourism routes and local economic conditions // *Tourism Management*. – 2026. – Vol. 115. – Article 105418. DOI: 10.1016/j.tourman.2026.105418.
6. O‘zbekiston Respublikasining “Turizm to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘RQ-549-son, 18.07.2019.
7. O‘zbekiston Respublikasining “Madaniy meros obyektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish to‘g‘risida”gi Qonuni. 269-II-son, 30.08.2001.
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. *O‘zbekiston Respublikasi Turizm qo‘mitasi faoliyatini tashkil etish va turizm sohasini jadal rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida*. PQ-348-son, 19.11.2025.
9. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. *Turizm tarmoqlaridagi bandlik: madaniyat, joylashtirish, umumiy ovqatlanish va boshqa turizm tarmoqlari bo‘yicha statistik ma’lumotlar*. SIAT, 2024.
10. Richards G. Cultural Tourism: An Integrative Review // *Tourism & Management Studies*. – 2025. DOI: 10.18089/tms.20250402.